

MEHMET b. MEHMET EDİRNEVİ

(محمد بن محمد أدرنوی)

(ö. 1050/1640'tan sonra)

Osmanlı tarihçisi.

Eserlerinde adını Mehmed b. Mehmed b. Mahmûd olarak verir. Ayrıca kendisi için Rûmî nisbesini kullanır. Osmanlı tarih literatüründe daha çok Edirnevî (Edirneli) olarak tanınır. Hayatına dair bilgiler çok azdır; eserlerinde de hayatı hakkında doğrudan bilgilere rastlanmaz. Yazdığı ilk eseri *Nuhbetü't-tevârih ve'l-ahbâr*'ın girişinde adını verirken mesleğini Dîvân-ı Hümâyûn'da ahkâm kâtibi olarak kaydeder. Hayatının sonlarına doğru yazdığı ikinci eseri olan *Târîh-i Âl-i Osmân*'da ise mesleğini müderris diye belirtir. Bu iki ayrı tanıtm her iki eserin yazarlarının farklı kişiler olduğu kanaatini uyandırmıştır. Muhâsib Mehmed Efendi olarak da bilinen tarihinin şiirlerinde "Kesbî" mahlasını kullandığı anlaşılmaktadır. Ayrıca kendisinin Edirneli şair Şâhidî'nin torunu olduğu bilinmektedir. Hâfız Ahmed Paşa'nın yakın adamlarından olup yirmi yıl süreyle onun hizmetinde bulunmuştur. Ardından Dîvân-ı Hümâyûn'da ahkâm kâtipliği görevine geçmiş, buradan da Şeyhülislâm Yahyâ Efendi'den mülâzemet alarak müderris olmuştur. Vefatı hakkında çağdaşı olan kaynaklar ay ve gün farklılıklarına rağmen genellikle 1050 (1640) yılında birleşir. Kendisinin *Târîh-i Âl-i Osmân*'da son kaydettiği tarih Rebîülâhîr 1050'dir (Ağustos 1640). Ancak bu tarihten sonra vefat ettiğine dair bazı ipuçları da vardır.

Edirnevî kaleme aldığı eserlerde tarihçilik görüşünü açıklar. Ona göre tarih din ilimlerinden sonra öğrenilmesi gereken bir ilim dalıdır. Peygamberler tarihinin ve menkıbelerinin araştırılıp incelenmesi, meliklerin, hânedanların ve sultanların zamanlarında gelişen olayların ortaya konması kişinin bilgi ve görgüsünün artmasına, hatır ve gönlünün neşelenmesine, içinin aydınlanmasına yol açar. Müellif tarih yazma hususunda iki noktaya dikkat çeker. Birincisi çeşitli devirlerin tarihlerini ele alanların bazısının Arapça, bazısının Farsça yazdığını, her birinin farklı bir metot ve üslûp seçtiğini, kendisinin ise Osmanlı ülkesinde geçerli dil olan Türkçe ile Hz. Peygamber'in doğumundan kendi zamanına kadar gelen bir İslâm tarihi kaleme almayı tercih ettiğini belirtir. Önemli gördüğü ikinci husus, kaynaklardan nak-

ledilecek bilgilerin değerlendirilmesinde dikkat ve ihtimam gösterilmesidir. Kaynaklarda yer alan, yazılmaya değer önemli olayların faydalı kısımlarını terketmemek, fakat faydasız bilgileri yazmaktan da mümkün mertebe kaçınmak gerekir. Edirnevî bu konulara kendi teliflerinde uyumuş, eserlerini sade bir Türkçe ile kaleme almaya çalışmıştır.

Eserleri. 1. *Nuhbetü't-tevârih ve'l-ahbâr*. İlk telif tarihi olarak zikrettiği 1026 (1617) yılından itibaren vefatına kadar üzerinde çalıştığı ve adına uygun biçimde çeşitli kaynaklardan seçip düzenlediği bu eser iki cilt halinde yazılmıştır. I. ciltte İslâmiyet'in ortaya çıkışından başlayarak kendi zamanına kadar gelen İslâm tarihini, II. ciltte başlangıcından I. Ahmed'in vefatına kadar (1026/1617) Osmanlı tarihini kaleme almıştır. Eser eksik ve hatalı bir şekilde basılmıştır (İstanbul 1276). *Nuhbetü't-tevârih*'in II. cildinin ilmî neşri Abdurrahman Sağırlı'nın doktora tezinin birinci kısmı olarak hazırlanmıştır (bk. bibl.). 2. *Târîh-i Âl-i Osmân*. Müellifin 1000 (1592) yılından 1050 (1640) yılına kadar gelen padişah, sadrazam, sadâret kaymakamı, kubbe veziri, vezâret rütbesine ulaşmış defterdar, şeyhülislâm, Anadolu ve Rumeli kazaskerleri, İstanbul, Edirne ve Mısır kadılarını ayrı gruplar halinde tasnif ederek hal tercümelerini topladığı eseridir. Daha sonra yazılan Osmanzâde Ahmed Tâib'in *Hadîkatü'l-vüzerâ'sı* gibi bir zeyil geleneği oluşturmamış olsa da devlet adamlarına ayrılmış müstakıl hal tercümesi geleneğinin ilk örneği sayılır. Eserin metni Abdurrahman Sağırlı'nın doktora tezinin ikinci kısmında incelenmiştir (bk. bibl.). 3. *Divan*. Kendisi hiç zikretmese de çağdaşı kaynaklar Edirnevî'nin tarih düşürmede mâhir, Kesbî mahlasını kullanan divan sahibi bir şair olduğunda müttefiktir. Sevim Üngün, kütüphanelerde nüshasına rastlanmayan *Kesbî Divanı*'nın 1254'te (1838) istinsah edilmiş bir nüshasının İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'nde (TY, nr. 838) bulunduğunu belirtir.

Kesbî Çelebi adına kayıtlı diğer bir manzum risâle yine İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'nde mevcut (TY, nr. 4098) bir mecmuanın içinde yer almaktadır (vr. 210^b-211^a). "Pâdişâh-ı Âlem - penâh Hazretleri Edirne'ye Seyrû Şikâr Tarîkiyle Glediği ve Han Ferman Ettiğidir" başlıklı bu manzume, Sultan I. Ahmed'in Edirne'yi ilk ziyareti sırasında şehirde bir han yap-

masını emretmesi üzerine kaleme alınmıştır. Manzumede bir na'tın arkasından padişahın Edirne'ye gelişi anlatılmış, ardından Edirne tarihini ve Fâtih Sultan Mehmed'in Edirne'de yaptırdığı sarayın inşasını konu alan anonim "Hikâyet-i Beşîr Çelebi" (Risâle-i Beşîr Çelebi, Menâkıb-ı Medîne-i Edirne) adlı mensur hikâyeye nazmedilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Mehmed b. Mehmed er-Rûmî (Edirneli)'nin Nuhbetü't-tevârih ve'l-ahbâr'ı ve Târîh-i Âl-i Osmân'ı (haz. Abdurrahman Sağırlı, doktora tezi, 2000), İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü; *Keşfü'z-zunûn*, II, 1936; Abdurrahman Hibri, *Defter-i Ahabâr*, Süleymaniye Ktp., Veliyyüddin Efendi, nr. 2418, vr. 56^a; a.mlf., *Enisü'l-müsâmirin: Tahlîli ve Tenkîlli Neşri* (haz. Sevim Üngün, doktora tezi, 1972), İÜ Ktp., nr. 9418, s. 30, 45, 253; Rizâ, *Tezkire* (nşr. Ahmed Cevdet), İstanbul 1316, s. 85; Şeyhî, *Vekâyiü'l-fuzalâ*, I, 176; Mücib, *Tezkire*, İÜ Ktp., TY, nr. 3913, vr. 36; *Sicill-i Osmânî*, IV, 76; *Osmanlı Müellifleri*, III, 11; Ridvan Canım, *Edirne Şairleri*, Ankara 1995, s. 60-61.

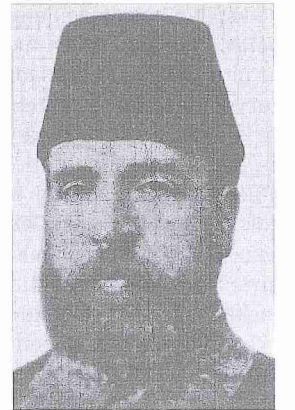
ABDURRAHMAN SAĞIRLI

MEHMET MEMDUH PAŞA

(1839-1925)

II. Abdülhamid dönemi
Dahiliye nazırı.

İstanbul'da doğdu. Asıl adı Mehmed'dir. Memuriyete başladığında kalemde Memduh, şiirlerinde Fâik mahlaslarını kullanmıştır. Literatürde ismi Mehmed Fâik Memduh olarak da zikredilmiştir. Babası, aslen Kandiyeli attar Molla Osman'ın oğlu olup Osmanlı bürokrasisinde uzun yıllar hizmet eden Mazlum Mustafa Fehmi Paşa'dır. Annesi, İzmir'de muhassıl ve rûsûmat emniyeti görevlerinde bulunmuş olan Ömer Lütfi Efendi'nin kızıdır. İlk öğrenimini Beyazıt ve Vâlîde rüşdiyelerinde tamamladıktan sonra

Mehmed
Memduh
Paşa